

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 28

בס"ד, ח' באדר תש"ע.

בודקין למזון ולכסות

א. בודקין למזון ולכסות

1. תוספתא פאה פ"ד ה"ח.
2. בבלי בבא בתרא ט. "אמר רב הונא בודקין למזונות... למתנה מועטת".
3. ירושלמי פאה פרק ח הלכה ז', "ר' בא... משנים".
4. רמב"ם מתנות עניים פ"ז ה"ו.
5. טור וב"י יורה דעה סימן רנ (מצורף).

ב. למהות חובת נתינת מתנה מועטת - נתינה ופרנסה ברמב"ם

1. מתנה מרובה ומתנה מועטת – מדרש תנאים דברים ט"ו, דרשת "נתן נתן", ובמקבילה בבבלי בבא מציעא לא :.
2. רמב"ם מתנות עניים פ"ז הל' ו-ח – שימו לב לזיקה בין ההלכות השונות המובאות בחטיבה זו ולמקור שלהם בספרות חז"ל.
3. תוספתא גיטין פ"ג הל' יג-יד
4. המונח "דרכי שלום" ברמב"ם :
  - א) הלכות עבודה זרה פ"י ה"ה.
  - ב) הלכות מלכים פ"י הי"ב.
  - ג) הלכות עבדים פ"ט ה"ח.
  - ד) הלכות דעות פ"א הל' ה-ז.
5. חובת הזהירות בצדקה - רמב"ם מתנות עניים פ"י הל' א-ג.
6. רחמנות כתכונה יהודית וכסימן לזרעו של אברהם ברמב"ם :
  - א) תשובה פ"ב ה"י.
  - ב) איסורי ביאה פ"ד ה"ב.
  - ג) איסורי ביאה פ"ט הי"ז.
  - ד) חובל ומזיק פ"ה ה"י.
7. להרחבה – מנחם מורשת, לקסיקון הפועל, עמ' 294 הערה 38 (עותק סרוק הועלה לאתר שלנו).

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 28

בס"ד, ח' באדר תש"ע.

- תוספתא מסכת פאה (ליברמן) פרק ד הלכה ח
אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע
לן נותנין לו פרנסת לינה שמן וקטנית
שבת נותנין לו מזון שלש סעודות שמן וקטנית דג וירק
במה דברים אמורים? בזמן שאין מכירין אותו, אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו.
5 היה מסביב על הפתחים אין נזקקין לו לכל דבר
- ירושלמי פאה פרק ח הלכה ז – מהדורת אקדמיה
ר' בא בר זבדא אמ'. איתפלגון רב ור' יוחנן.
חד אמ'. מדקדקין בכסות ואין מדקדקין בחיי נפשות.
10 וחרנה אמ'. אף בכסות אין מדקדקין מפני בריתו שלאברהם אבינו.
מתנית' פליגא על מאן דאמ'. אף בכסות אין מדקדקין.
פתר ליה. לפי כבודו.
ותני כן. במ' דבר' אמ'. בזמן שאין מכירין אותו. אבל בזמן שמכירין אותו אף מכסין אותו. והכל לפי
כבודו.
15 והתני. למזונות שלשים יום. לכסות [ששה] חדשים.
פתר לה ליטול.
והתני. {למזונות שלשים יום}. [לפסין] ולצדקות שנים-עשר חודש. הא קדמייתא ליטול.
עוד היא ליתן.
מהו לפסין ולצדקות שנים-עשר חודש. בשכר סופרים ומשנים.
- 20 טור יורה דעה סימן רנ
ובעני המחזר על הפתחים כתב הרמב"ם אין נותנין לו מתנה מרובה אלא מתנה מועטת ואסור להחזיר
העני השואל ריקם אפי' אין נותן לו אלא גרוגרת אחת שנאמר אל ישוב דך נכלם ולשון א"א הרא"ש
ז"ל אין נותנין לו מן הקופה מתנה מרובה אלא מתנה מועטת משמע דאגבאי צדקה קאי ומסתברא
כדברי הרמב"ם שעל כל אדם קאי דכיון שהוא מחזר אין האחד צריך ליתן די מחסורו
- 25 בית יוסף יורה דעה סימן רנ
ומ"ש ולשון אדוני אבי ז"ל אין נותנין לו מן הקופה מתנה מרובה וכו'. בפ"ק דב"ב (ט). ההוא עניא
דהוה מחזר על הפתחים דאתא לקמיה דרב פפא לא מזדקיק ליה אמר ליה רב סמא בריה דרב ייבא
לרב פפא אי מר לא מזדקיק ליה אינש אחרינא לא מזדקיק ליה לימות ליה והתניא אם היה עני המחזר

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 28

בס"ד, ח' באדר תש"ע.

על הפתחים אין נזקקין לו אמר ליה אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת. 30
ופירש רש"י אין נזקקין לו. לתת מעות מן הקופה אחרי שלמד לחזר על הפתחים דיו בכך: ולא אזדקיך
ליה. אפילו לפרנסו: וכן פירשו התוספות (ד"ה לא) דרב פפא גבאי צדקה הוי ולא נתן לו מן הקופה אמר
ליה רב סמא אי מר לא מזדקיך ליה לתת לו כדי סעודה כל שכן שגם אחרים לא יתנו לו. וכ"כ הרא"ש
שם (סי' לה) אהא דמיייתי מאי דתנן התם (פאה פ"ח מ"ז) אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום
מככר בפונדיון וכו' ואם עני המחזר על הפתחים הוא אין נזקקין [ליתן] לו מן הקופה מתנה מרובה
אלא מתנה מועטת וכן נראה מדברי בעל הגמרא שם דכתב להא דעני המחזר על הפתחים וכו' גבי הא 35
דתנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום וכו' ומשמע דהיא מתניתין בקופה איירי וגם כך הוא
דעת הרמב"ם ז"ל דגבי מתנה מרובה נקט אין נותנין לשון רבים לומר דמייירי בקופה שהיא נגבית משל
רבים וגבי אסור להחזיר העני השואל ריקם כתב אפילו אין נותן לו אלא גרוגרת אחת לשון יחיד לומר
דהיא לא מיירי בקופה אלא בכל אדם. ורבינו הפליג דעת הרמב"ם לדעת אחרת שהיא היפך
המפרשים והפוסקים וכתב דהכי מסתברא ועוד שכתב דכיון שהוא מחזר על הפתחים אין האחד צריך 40
ליתן לו די מחסורו דמשמע שאם אינו מחזר על הפתחים צריך האחד לתת לו מחסורו ודבר תימה הוא
דלמה לא יודיע צערו לרבים ובין כולם יתנו לו די מחסורו:

מדרש תנאים לדברים פרק טו

נתן נתן מני אם נתת פעם אחת תן לו אפלו מאה פעמים ת"ל נתן נתן:

ד"א נתן נתן אין לי אלא מתנה מרובה מתנה מעוטה מניין ת"ל נתן נתן מכל מקום: 45

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לא עמוד ב

+דברים ט"ו+ פתח תפתח אין לי אלא לעני עירך, לעני עיר אחרת מנין - תלמוד לומר פתח תפתח,
מכל מקום.

+דברים ט"ו+ נתן נתן אין לי אלא מתנה מרובה, מתנה מועטת מנין - תלמוד לומר נתן נתן, מכל
מקום. 50

תוספתא מסכת גיטין (ליברמן) פרק ג הלכה יג-יד

עיר שיש בה ישראל וגוים

הפרנסין גובין מישראל ומגוים מפני דרכי שלום

מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום

מספידין וקוברין מיתני גוים מפני דרכי שלום 55

מנחמין אבילי גוים מפני דרכי שלום

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 28

בס"ד, ח' באדר תש"ע.

המב"ם הלכות עבודה זרה פרק י הלכה ה

מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום,

המב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה יב

60

קוברין מתי גוים ומנחמין אביליהם ומבקרין חוליהם מפני דרכי שלום.

המב"ם הלכות מלכים פרק י הלכה יב

וכן ייראה לי שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישאל, שהרי אנו מצווין להחיותו שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, וזה שאמרו חכמים אין כופלין להן שלום בגוים לא בגר תושב, אפילו הגוים צוו חכמים לבקר חוליהם, ולקבור מתיהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום, הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

65

המב"ם הלכות עבדים פרק ט הלכה ח

מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך, ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכלו ומכל משקהו, ... ואין האכזריות והעזות מצויה אלא בגוים הערלים אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצום בחקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל, וכן במדותיו של הקב"ה שצונו להדמות בהם הוא אומר ורחמיו על כל מעשיו וכל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך.

70

המב"ם הלכות דעות פרק א

75

הלכה ה

ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו.

הלכה ו

כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש, ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין ארץ אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו.

80

הלכה ז

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 28

בס"ד, ח' באדר תש"ע.

85 וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו, יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות ויחזור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם טורח עליו ויקבעו הדעות בנפשו, ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר והם הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה, נקראת דרך זו דרך ה', והיא שלמד אברהם אבינו לבניו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו', וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו.

המב"ם הלכות מתנות עניים פרק י

90 הלכה א

חייבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה, שהצדקה סימן לצדיקי זרע אברהם אבינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה, ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שנאמר בצדקה תכונני, ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

95 הלכה ב

100 לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ואין דבר רע ולא היזק נגלל בשביל הצדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום, כל המרחם מרחמין עליו שנאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך, וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם יש לחוש ליחסו, שאין האכזריות מצויה אלא בגוים שנאמר אכזרי המה ולא ירחמו, וכל ישראל והנלוה עליהם כאחים הם שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם ואם לא ירחם האח על האח מי ירחם עליו, ולמי עניי ישראל נושאין עיניהן, הלגוים ששונאין אותן ורודפים אחריהן הא אין עיניהן תלויות אלא לאחיהן.

הלכה ג

105 כל המעלים עיניו מן הצדקה הרי זה נקרא בליעל כמו שנקרא עובד ע"ז בליעל, ובעבודה זרה הוא אומר יצאו אנשים בני בליעל ובמעלים עיניו מן הצדקה הוא אומר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, ונקרא רשע שנאמר ורחמי רשעים אכזרי, ונקרא חוטא שנאמר וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא, והקב"ה קרוב לשועת עניים שנאמר שועת עניים אתה תשמע, לפיכך צריך להזהר בצעקתם שהרי ברית כרותה להם שנאמר והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני.

המב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה י

110 אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפוצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינן כן אלא ועברתן שמרה נצח, וכן הוא אומר על הגבועונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו והגבועונים לא מבני ישראל המה.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בבא בתרא – דף מספר 28

בס"ד, ח' באדר תש"ע.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יד הלכה ב

ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עכו"ם, ומאריכין בדבר הזה ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ואין מאריכין בדבר זה, ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופיאה ומעשר עני,

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יט הלכה יז

כל משפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהן לכתחלה, ואע"פ כן אם ראית שתי משפחות שמתגרות זו בזו תמיד או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד, או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועז פנים ביותר חוששין להן וראוי להתרחק מהן שאלו סימני פסלות הם, וכן הפוסל את אחרים תמיד, כגון שנותן שמץ במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים חוששין לו שמא ממזר הוא, ואם אמר להן שהם עבדים חוששין לו שמא עבד הוא שכל הפוסל במומו פוסל, וכן כל מי שיש בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד חוששין לו ביותר שמא גבעוני הוא, שסימני ישראל האומה הקדושה ביישנן רחמנים וגומלי חסדים, ובגבעונים הוא אומר והגבעונים לא מבני ישראל המה לפי שהעיוז פניהם ולא נתפייסו ולא רחמו על בני שאול ולא גמלו לישראל חסד למחול לבני מלכם והם עשו עמהם חסד והחיום בתחלה.

רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה י

ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו, וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו.